

รายละเอียดของวารสาร

ชื่อวารสาร : วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Journal Name : Academic Services Journal, Prince of Songkla University

ชื่อบรรณาธิการ : พิเชษฐ เพียรเจริญ

ชื่อย่อของวารสาร :

Abbreviation Name: ASJ-PSU

ISSN : 0857-9296

E-ISSN :

ที่อยู่สำหรับการติดต่อ : ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัยเขตปัตตานี ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

เจ้าของ : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี / Office of Academic Resources, Prince of Songkla University, Pattani Campus

จำนวนฉบับต่อปี : 3

Email : pichast.p@psu.ac.th

Website : <https://sites.google.com/psu.ac.th/asj-psu>

TCI กลุ่มที่ : 2

สาขาหลักของวารสาร : Social Sciences

สาขาย่อยของวารสาร : Arts and Humanities / Business, Management and Accounting / Social Sciences

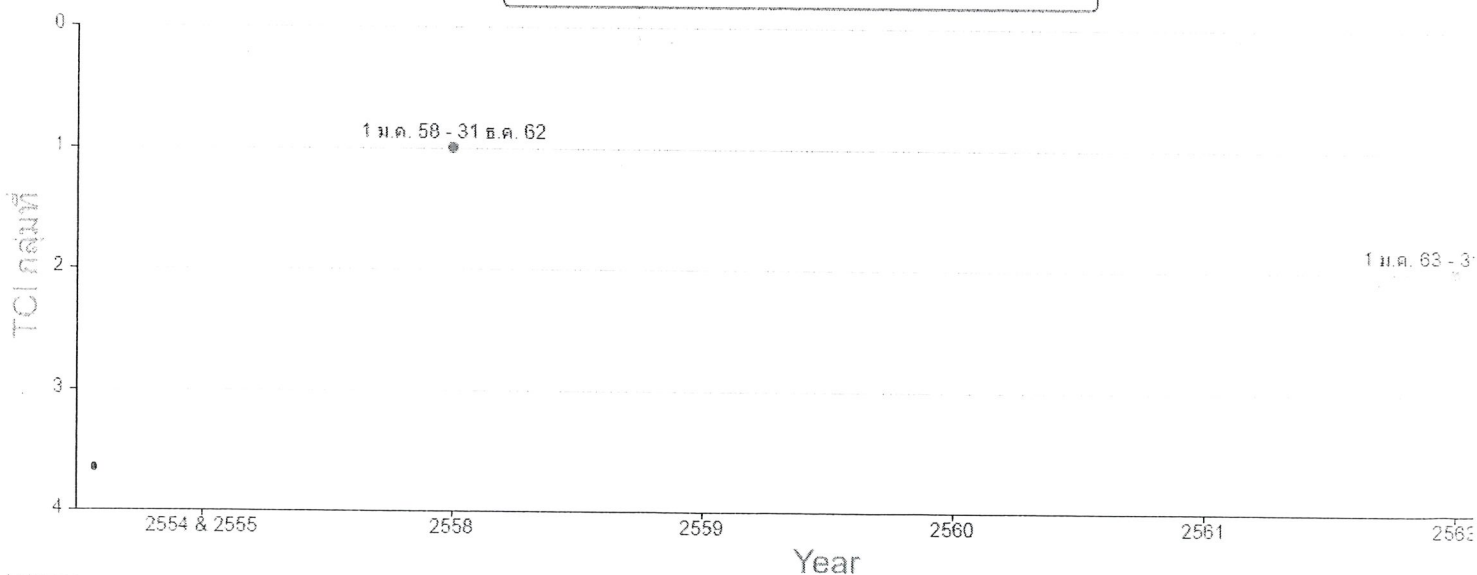
หมายเหตุ :

Total Citations : 299
Total Publications : 343

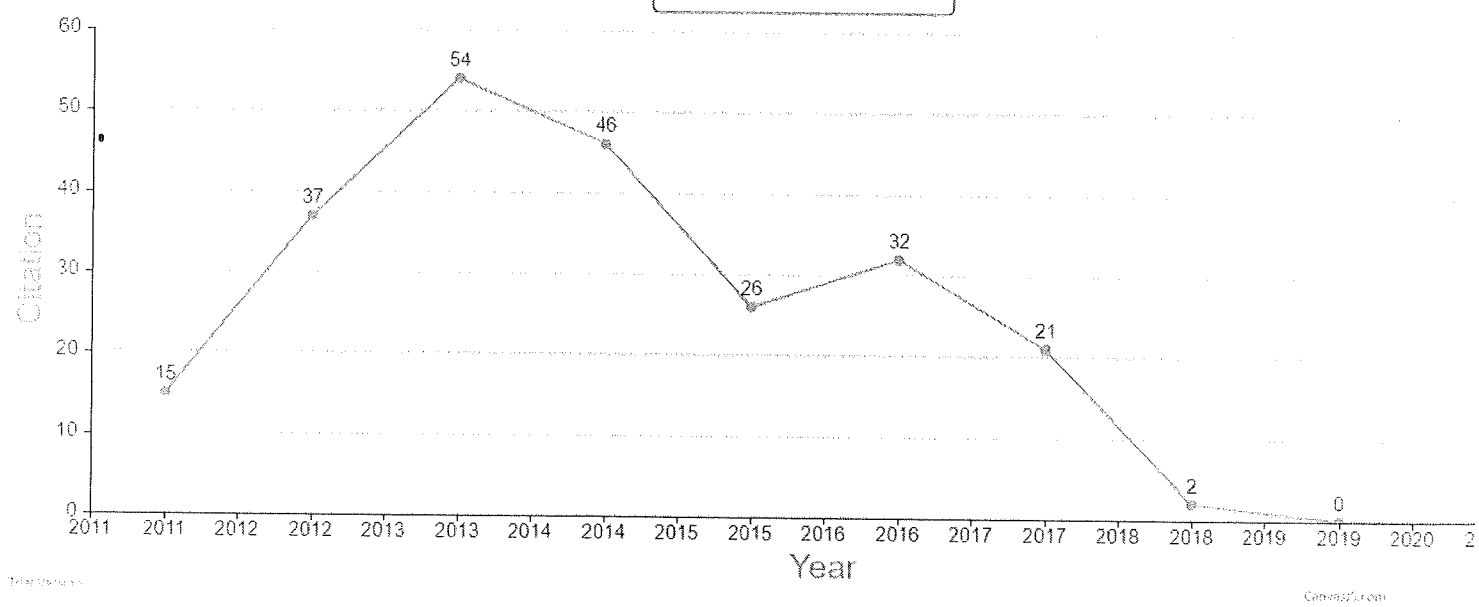
ข้อมูล Citation และ Publication ของวารสาร

ข้อมูลของวารสาร	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Citation	15	37	54	46	26	32	21	2	0	0
Publication	0	51	56	36	39	44	59	58	0	0
Citation / Publication	0	0.73	0.96	1.28	0.67	0.73	0.36	0.03	0	0

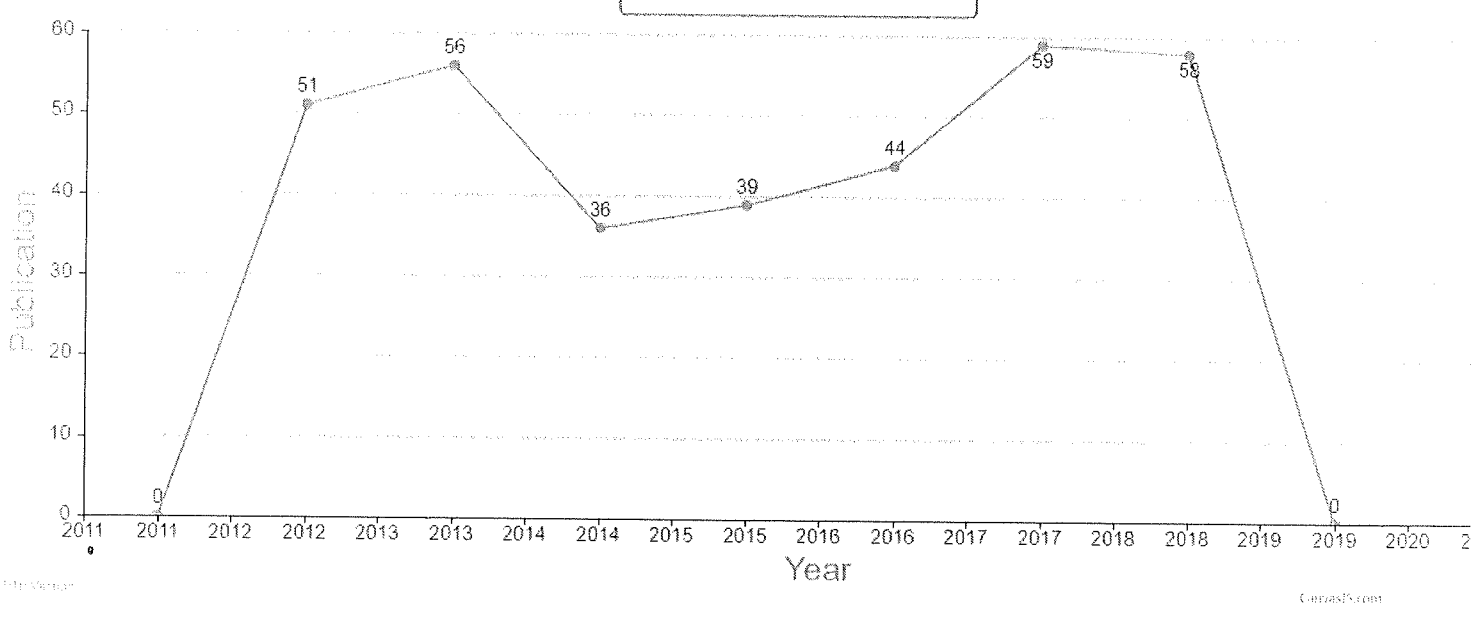
กลุ่มของวารสารในฐานข้อมูล TCI

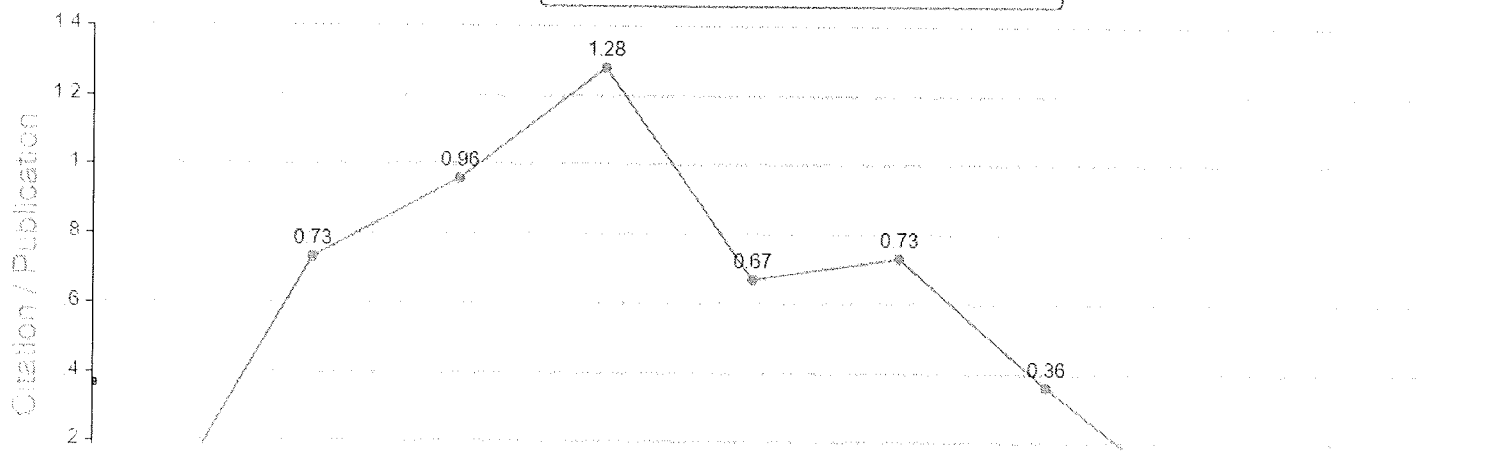
Citation 10 Years

Publication 10 Years

Citation / Publication 10 Years

2011 2011 2012 2012 2013 2013 2014 2014 2015 2015 2016 2016 2017 2017 2018 2018 2019 2019 2020 2

Year

0

0.03

•

•

•

•

วัดไทยบนแหลมมลายูกับการสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรม Thai Temples on the Malay Peninsula and Creation of Multicultural Spaces

ปัญญา เทพสิงห์¹ และ ธงพล พรหมสาชา ณ สกลนคร²
Punya Tepsing¹ and Thongphon Promsaka Na Sakolnakorn²

¹ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
²Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

³สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
⁴Program of Community Management, Faculty of Management Science, Silpakorn University

*ติดต่อผู้เขียน punya.t@psu.ac.th

ส่งบทความ 18 กรกฎาคม 2562 | แก้ไข 2 มกราคม 2563 | ตอรับ 8 มกราคม 2563 | เผยแพร่ 1 เมษายน 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมของวัดไทยบนแหลมมลายู โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด ชาวบ้าน นักท่องเที่ยว จำนวน 26 คน นำข้อมูลมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือแบบสามเส้าด้านข้อมูล และวิเคราะห์สร้างบทสรุปแบบวิเคราะห์พรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า การสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมมี 4 ลักษณะ คือ 1) การส่งเสริมวัดไทยเป็นที่พึ่งทางใจของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่เลื่อมใสศรัทธา ตั้งรูปบูชาตามความนิยม เปิดพื้นที่คนเชื้อสายต่าง ๆ สร้างวัตถุสนองความเชื่อทั้งโลกนี้โลกหน้า 2) ทำวัดไทยให้เป็นแหล่งเครื่องรางของขลัง จูงใจให้กลุ่มต่าง ๆ เข้าวัดสร้างปัจจัยแก่พระสงฆ์ 3) เปิดโอกาสเข้ามาจัดการด้านปุชนิยสถานและวัตถุในวัดไทย ให้กลุ่มต่าง ๆ มีส่วนดำเนินการ เช่น งานบริการ งานสาธารณูปโภค งานจัดระบบ งานสร้างหรือปรับปรุง 4) ทำวัดไทยให้เป็นศูนย์ท่องเที่ยว วัฒนธรรมไทย วัดไทยกลายเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมไทย นักท่องเที่ยวชาติต่าง ๆ ที่เยือนแหลมมลายูและสนใจวัฒนธรรมไทยนิยมเที่ยววัดไทย ผลการศึกษาพบว่า การสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมของวัดไทยนอกเขตประเทศไทยวัฒนธรรมไทยมีพลังน้อย ลัทธิลักษณะวัฒนธรรม ถูกลดทอนในลักษณะการนำศิลปวัฒนธรรมอื่น ๆ มาผสมผสาน โดยเฉพาะจีน สำหรับวัดในเขตประเทศไทย การแสดงออกทางวัฒนธรรมไทยยังแจ่มชัดจากการควบคุมของรัฐไทย การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมของวัดบนแหลมมลายูนอกเขตประเทศไทยใช้ฐานบริโภคนิยมเชิงวัตถุ หรือพุทธพาณิชย์มากกว่าวัดในประเทศไทย จึงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทโดยง่าย

คำสำคัญ: วัดไทย, การสร้าง, พหุวัฒนธรรม, แหลมมลายู

Abstract

The purpose of this qualitative study was to investigate creation of multicultural spaces by Thai Buddhist temples. Data were collected from related documents and from the field through observation and in-depth interview with 26 informants consisting of Buddhist monks, members of temple committees, local people, and tourists. Data reliability was tested using triangulation, and analyzed and concluded using analytical description.

The study found that multicultural spaces were created in the following aspects, 1) promoting Thai temples as spiritual anchors for all races who had faith in them, setting well-received altars, opening spaces for people of various races, making objects responding to this world and the next, 2) making Thai temples into sources of amulets attracting people to visit the temples and make donations, 3) opening opportunities for groups of people to manage the shrines and objects in Thai temples such as managing services, public utilities, work systems, building or renovation works, 4) making Thai temples cultural tourist destinations, a representation of Thai culture for tourists from many countries visiting the Malay Peninsula and interested in Thai culture to also make visits to Thai temples. Additionally, it was found that Thai temples outside Thailand and outside Thai culture did not have much power to create multicultural spaces. Thai cultural identities had been reduced by other cultures, especially Chinese, that had been brought into Thai temples. However, Thai temples in Thailand still had clear expressions of Thai culture as a result of being controlled by the Thai state. Because creation of multicultural society by Thai temples outside Thailand was found to be based more on objects or commerce than those in Thailand, it was easy for other races to come in and to have roles to play.

Keywords: Thai temples, creation, multicultural, Malay Peninsula

บทนำ

แหลมมลายูซึ่งครอบคลุมภาคใต้ของประเทศไทย มาเลเซียและสิงคโปร์ ประกอบด้วยคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งล้วนมีวัฒนธรรมของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนเชื้อสายมลายู มุสลิม เชื้อสายจีน เชื้อสายฮินดู เชื้อสายไทย เชื้อสายยุโรป หรือพม่า สืบเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่มีเส้นทางการค้าผ่านช่องแคบมะละกา ทำให้มีเรือสินค้านานาชาติ ผ่านไปมา บางชาติสร้างพื้นที่พักเรือจนเติบโตเป็นชุมชน ขยายเผ่าพันธุ์ ประกอบกับการอพยพโยกย้ายจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ความต้องการใช้แรงงาน หนีภัยสงครามหรือ การเมือง การติดตามผู้นำเจ้าอาณานิคม เป็นต้น ดังที่ ฟรานซิส โจนส์ ได้กล่าวถึงเมืองจอร์ท ทาวน์เริ่มต้นขึ้นด้วยคน หลายกลุ่ม ผู้พำนักประกอบด้วยชาวจีน มลายู คริสเตียน ฮูลีเย สยาม และตะนาว (Reid, 2009) เป็นผลให้ประชากรมีหลากหลายยิ่งขึ้น คนเหล่านี้มีความเชื่อต่างกันสะท้อนออกมาเชิง สัญลักษณ์ เช่น วัด มัสยิด หรือเทวาลัยท่ามกลางความเติบโต ของสังคมแหลมมลายูวัดไทยเป็นอีกหนึ่งที่สะท้อนถึงการ มีอยู่ของคนไทยหรือคนสยามในภูมิภาคนี้ เหตุผลคือ จารีต ศาสนาและวัฒนธรรมที่ติดตัวคนเหล่านี้ ปรากฏตามย่าน ชาวสยาม ทางตอนเหนือของมาเลเซีย หรือชาวไทยพุทธที่ กระจายอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ เช่น ปีนัง สิงคโปร์ กัวลาลัมเปอร์

ดั่งมีงานเขียนของ อังรงค์ศักดิ์ อายุวัฒน์ะ (2547) ที่ชี้ว่า วัดไทยในป็นังเกิดจากแรงศรัทธาของสยาม เนื่องด้วยสมัยนั้น ชนชั้นนำของประเทศนิยมลี้ภัยในป็นัง ดั่งเช่น วัดป็นังอร ซึ่งสร้างโดยเชื้อสายราชวงศ์

ปัจจุบันวัดไทยบนแหลมมลายูมีสภาพเปลี่ยนแปลง หลายด้าน สภาพสังคมใหม่ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ วัฒนธรรมของวัดไทย ไม่ว่าจะเป็นบริหารจัดการวัด บทบาท ของวัดในสังคม ลักษณะศิลปะหรือกายภาพของวัด ยิ่งสังคม บนแหลมมลายูเปิดพื้นที่ให้คนหลากหลายวัฒนธรรมเข้ามา ร่วมพัฒนา ยิ่งทำให้สัญลักษณ์ของอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย พร่ามัว อำนาจการบริหารของรัฐไทยเข้าไปไม่ถึง ยิ่งยาก ที่จะดำรงมาตรฐานความเป็นไทยไว้ กระนั้นก็ยังมีผลดี คือ ทำให้วัดไทยเป็นที่ยอมรับจากคนหลากหลายวัฒนธรรม มากขึ้น เพราะได้สนองต่อความเชื่อและระสนิยมที่แตกต่าง วัดไทยกลายเป็นพื้นที่สร้างสังคมพหุวัฒนธรรมบนฐานการ เห็นคุณค่าและประโยชน์ทางสังคมร่วมกัน มีผลการวิจัย ของ ปัญญา เทพลิงค์ และ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2554) ที่ระบุว่า วัดไทยในกลันตันส่วนใหญ่นิยมสร้างตาม แบบศิลปะไทยบางแห่งศิลปะจีนเกือบทั้งหมด โดยคน เชื้อสายจีนที่นับถือพุทธศาสนาเป็นผู้ปล้ำมภ์รายใหญ่ คนสยามมีอำนาจในการต่อรองน้อยมาก วัดไทยถูกลดทอน

ความเป็นไทย แต่วัดก็ยังเป็นพื้นที่สังคมที่สัมพันธ์กับ ส่วนต่าง ๆ และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

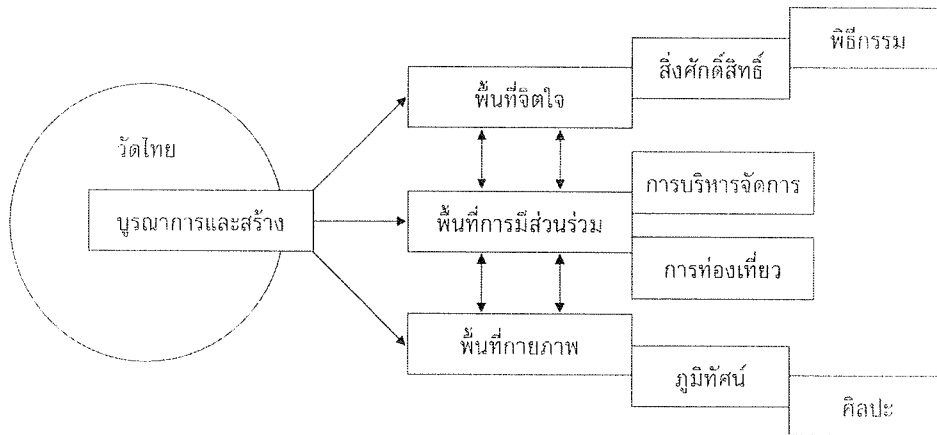
พื้นที่สังคมของวัดไทยในมลายูมีโอกาสปรับเปลี่ยนเสมอ ตามอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอกซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ อันทำให้ ความหมายของพื้นที่ที่อาจแปรเปลี่ยนไปจากเดิม สอดคล้อง กับแนวคิดของ วูเดินันท์ แท่นนิล (2551) ที่กล่าวว่า การสร้าง พื้นที่ในสังคมเป็นกระบวนการสร้างสัญลักษณ์เพื่อให้เกิด การยอมรับร่วมกันของคนในพื้นที่ โดยพื้นที่นั้นมักประกอบ สร้างด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายทางโครงสร้าง การปกครอง ประเพณีวัฒนธรรม ตามแนวคิดของ Lefebvre (1991) เห็นว่าเมื่อกล่าวถึงพื้นที่สังคมย่อมหมายถึงสิ่งที่ ถูกสร้างและความสัมพันธ์ของสิ่งที่ถูกสร้าง พื้นที่สังคมเป็น ที่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างการผลิต และการสืบทอดทางสังคม เป็นผลผลิตจากกระบวนการของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์ กับเวลา โดยเขาได้แบ่งพื้นที่ออกเป็นสามระดับ คือ พื้นที่ที่เป็น ธรรมชาติด้านกายภาพ พื้นที่ที่หมายถึงการรับรู้ทางจิตใจ และพื้นที่ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยกิจกรรมการปฏิบัติตาม โครงการต่าง ๆ นอกจากนี้เขายังแบ่งกระบวนการพื้นที่สังคม ออกเป็น 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) กระบวนการสร้างขอบเขต ของพื้นที่ 2) กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่ 3) ปฏิบัติ การเชิงพื้นที่ที่ปฏิบัติการของพื้นที่เป็นปฏิบัติการที่สร้างและ สืบทอด ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความหมาย เขาเห็นว่าพื้นที่ทางสังคมไม่ใช่สิ่งของ ไม่ใช่อาณาบริเวณ สถานที่ แต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของส่วน ต่าง ๆ พื้นที่หลายแห่งเป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งทุกกลุ่มชาติพันธุ์ มีสิทธิเข้าถึงสถานที่

สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นพื้นที่ที่บรรจุด้วยผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม ที่ยังคงใช้ชีวิตตามครรลองของตน อมรา พงศาพิชญ์ (2545) ให้ความเห็นว่าเป็นสังคมที่ถูกสร้างให้เกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรม และเป็นสังคมซึ่งผู้คนยังมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ชนิดที่ไม่มีใครครอบงำใคร แต่มีการยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ผ่านการกำหนดขอบเขต ระหว่างกัน จากสภาพดังกล่าวบางครั้งพื้นที่ต้องกลายเป็น พื้นที่ต่อรองทางวัฒนธรรม ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2561) เห็นว่าการทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมได้นั้น เงื่อนไขสำคัญ คือการสร้างพื้นที่ทางสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น พื้นที่ทางภาษา พื้นที่ความรู้ พื้นที่การมีส่วนร่วม ฯลฯ โดยจะต้องเปิดให้มี พื้นที่ทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ มากขึ้น การต่อสู้ช่วงชิง ความหมายของกลุ่มต่าง ๆ อาจช่วยเปิดทางให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ การที่แต่ละกลุ่มดิ้นรนต่อสู้ก็ เพราะต้องการพื้นที่ในการแสดงตัวตนของตนเอง ในการ สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ

ปัจจุบันแหลมมลายูปรากฏวัดไทยในสังคมเมือง และชนบท วัดไทยทุกแห่งได้รับความนิยมของคนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ หลายวัดที่มีทั้งชาวมลายูเชื้อสายจีน เชื้อสายอินเดีย ชาวพม่า ชาวลาว หรือชาวตะวันตก แม้แต่ชาวมุสลิมไปร่วมกิจกรรมทางสังคมที่จัดขึ้นในวัดไทย ทั้งที่กิจกรรมเกี่ยวข้องกับศาสนาและไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ทำให้ผู้วิจัยสนใจว่า

วัดเหล่านี้มีการสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างไร

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีผู้วิจัยได้นำมาสร้างกรอบคิดเพื่อการศึกษา โดยพิจารณาว่า การบูรณาการวัฒนธรรมและสร้างวัดไทยเป็นพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมอาจมีหลายลักษณะที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

แผนภูมิกรอบคิดเพื่อการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมของวัดไทยในแหลมมลายู

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บพื้นที่สนามในมาเลเซีย สิงคโปร์ และชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อสะท้อนบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีคนสยามและคนไทยมลายูเป็นชนกลุ่มน้อย อีกทั้งเก็บข้อมูลเชิงเอกสารเพื่อศึกษาภูมิหลัง แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลสนามใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึก จากวัดไทยและชุมชนโดยรอบในประเทศมาเลเซียในรัฐกลันตัน 2 แห่ง รัฐปีนัง 1 แห่งในสิงคโปร์ 1 แห่ง และในพื้นที่ชายแดนใต้ 1 แห่ง รวมผู้ให้ข้อมูลที่เป็นพระสงฆ์ 8 รูป ชาววาสเชื้อสายไทย 6 คน ชาววาสเชื้อสายจีน 4 คน นักท่องเที่ยว 8 คน การเลือกตัวอย่างใช้รูปแบบเจาะจง (purposive sampling) ไปยังผู้ที่ให้ข้อมูลมากที่สุด นำข้อมูลมาหาความน่าเชื่อถือโดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ถามซ้ำด้วยเงื่อนไขเวลา สถานที่ และบุคคล แล้ววิเคราะห์หลังการเก็บข้อมูล ทั้งรายวันและภาพรวมอีกครั้ง นำมาเขียนสรุปเชิงวิเคราะห์พรรณนา

ผลของการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า การสร้างพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมของวัดไทยมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การทำวัดไทยให้เป็นที่พักทางใจร่วมกัน

วัดไทยสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมจากการทำให้วัดเป็นที่พักทางใจ โดยไม่เลือกว่าเป็นชาติพันธุ์เดียวกันหรือไม่ หากมีความเชื่อคล้ายกันจะเปิดพื้นที่ร่วมกัน ดำรงไว้ซึ่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนหลายชาติพันธุ์ เพื่อชีวิตในโลกปัจจุบันหรือโลกหน้าก็ตาม เหล่าผู้ศรัทธาไม่ว่าคนเชื้อสายไทยหรือจีนที่นับถือศาสนาพุทธ เชื้อสายอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูหากมีชีวิตอยู่ถือโอกาสมาร่วมบุญกุศล ร่วมพิธีหรือกิจกรรมที่วัดไทยจัดขึ้น แต่หากตายไปนำอัฐินำมาบรรจุไว้ที่เดียวกันที่วัดจัดสรรพื้นที่ไว้ โดยเฉพาะเชื้อสายจีนที่วัดไทยพยายามสร้างสัญลักษณ์ร่วมกัน เพื่อสื่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน ในรัฐกลันตันวัดไทยสัมพันธ์กับวัฒนธรรมจีนค่อนข้างมาก การผสมผสานศิลปกรรมของวัดสะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมที่ต่างเป็นชนกลุ่มน้อยในรัฐเดียวกัน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ได้ชื่อว่า เป็นวัดไทยเฉย ๆ แต่ออกเป็นจีนทั้งนั้น เป็นวัดผสมผสานจะเป็นวัดจีนก็ไม่ใช่ เพราะมีพระไทยอยู่” ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตั้งอยู่บนฐานอำนาจที่เกิดจากกลไกทางเศรษฐกิจ เป็นความชอบธรรมที่คนเชื่อ

สายไทยจะหล่อปูนปั้นมาจากนายทุนจีน โดยมีข้อแลกเปลี่ยน
มากน้อยตามความต้องการของผู้ปั้น และตั้งอยู่บนฐาน
การเจรจาต่อรองระหว่างฝ่ายรับกับฝ่ายให้ บ้างก็ยึดหุ่น
บ้างก็อิสระ บ้างก็บังคับ ดังคำกล่าวของมคทายกที่ว่า “คนที่
มีทุน มีอะไร ส่วนมากเป็นพวกจีน เป็นพวกอาสาเสีย เขาให้ทุน
เขาจะให้ทำแบบเขา ถ้าเป็นแบบไทย เขาก็ไม่ทำ เขาไม่ให้
เขาขอให้มีแบบเขา ถึงสร้าง ปั้นรูปพระก็เป็นแบบเขา เขาจะ
ภูมิใจ” (ริน จันทโร, 2554, ตุลาคม 12, สัมภาษณ์) การมี
รูปศักดิ์สิทธิ์หลาย ๆ ศาสนิกนิกม ไม่ว่าแบบจีน เช่น กวนอิมแบบ
ฮินดู เช่น พระพิฆเนศย่อมทำให้วัดเป็นที่ดึงดูดใจของคน
ทุกชาติพันธุ์ การมีที่พึ่งร่วมกันภายในวัดไทยทำให้วัดกลายเป็น
เป็นแหล่งรวมของคนที่หลากหลายวัฒนธรรม แม่วิวทัศน์อื่น ๆ
แตกต่างกันบ้างก็ตาม

วัดไทยในมาเลเซียหลายแห่งเป็นที่บรรจุอัฐิของคน
เชื้อสายจีน เนื่องจากคนเชื้อสายจีนถูกกีดกันเรื่องการซื้อ
ที่ดินปลูกสร้างจึงอาศัยวัดไทย ประกอบกับวัดไทยส่วนใหญ่
เต็มใจให้ชาวจีนมาใช้พื้นที่ เนื่องจากมีโอกาสได้รับเงินบำรุง
วัดอีกจำนวนหนึ่ง พระอมิตาภะซึ่งตั้งเด่นตระหง่านรูปกลาง
วัดแห่งหนึ่ง คือ ผลสำเร็จของชาวจีน ซึ่งไม่เพียงผลงาน
สนองความต้องการของวัดเท่านั้น ชาวจีนยังต้องการให้เป็น
ที่พึ่งทางใจ ทั้งระหว่างที่มีชีวิตอยู่และที่พึ่งดวงวิญญาณของผู้
ล่วงลับแล้ว ขณะที่ชาวไทยถือพระอมิตาภะองค์ใหญ่เป็น
สิ่งสร้างชื่อเสียงให้วัดดึงดูดคนมาเที่ยววัดมากขึ้น เพราะ
คนเชื้อสายไทยส่วนใหญ่นับถือพระศรีศากยมุนี หากพิจารณา

ปฏิสัมพันธ์โดยใช้พระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่กลางแจ้งร่วมกัน
จะพบว่า คนในวัฒนธรรมไทยจะสร้างความสัมพันธ์กับ
พระอมิตาภะในแง่พระพุทธรูปองค์หนึ่งที่มีชาวจีนสนับสนุน
อยู่เบื้องหลัง ซึ่งไม่จริงยั่งยืนจึงมีมโนคติเกี่ยวกับความตาย
น้อยมาก ขณะที่คนในวัฒนธรรมจีนถือเป็นองค์สำคัญแห่ง
โลกหน้า เป็นเทพแห่งสุชาติที่ไฝ่ฝันจะไปถึงเมื่อตายแล้ว
จึงสร้างมโนคติให้กับหลังความตายอย่างยิ่ง ความเชื่อเช่นนี้
ส่งผลให้สร้างและพิถีพิถันในการตกแต่งที่ใส่อัฐิประจำตระกูล
ไว้เบื้องหลัง

การใช้วัดไทยสร้างที่ใส่อัฐิหรือกระดูกของชาวจีนช่วย
ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างคนเชื้อสายไทยกับจีน
เพราะต่างมีกระดูกอยู่ใกล้กัน บ้างตั้งโถกระดูกในช่องเล็ก ๆ
บ้างก็มีขนาดใหญ่ ทุกคนถอดสถานะตนเองมาใส่ใจใน
พิธีกรรม หากอุทิศส่วนกุศล หมั่นดูแลที่ใส่อัฐิ และตกแต่งให้
สวยงาม ก็จะได้รับ การคุ้มครองได้มาก ในวันเซ็งเม้งชาวจีน
จะเข้าวัดไทยซึ่งใกล้เคียงกับวันบังสกุลบัวของคนเชื้อสาย
ไทย ทั้ง 2 ครั้งจะมีทั้งไทยและจีนร่วมด้วย โถหรือโถใส่อัฐิ
มีรูปแบบสีสันแตกต่างกัน มีแบบศิลปกรรมไทยและจีน ในวัน
ทำพิธีจะนำออกมาเช่นไหว้ เหมือนจัดแสดงงานศิลปะ ใล่อด
ความสวยงามของเครื่องโถโอซาม เปลี่ยนมุมมองใหม่ว่า
สุสานจีนหลังวัดไทยไม่เป็นเพียงสถานอุทิศส่วนกุศล แต่เป็น
พิพิธภัณฑ์เครื่องโถกระดูก สถานที่ซึ่งคนต่าง ๆ มาร่วมพบปะ
สังสรรค์กันมากมาย วัดไทยกลายเป็นความหวังชีวิตโลกหน้า
ของคนที่หลากหลายด้วย

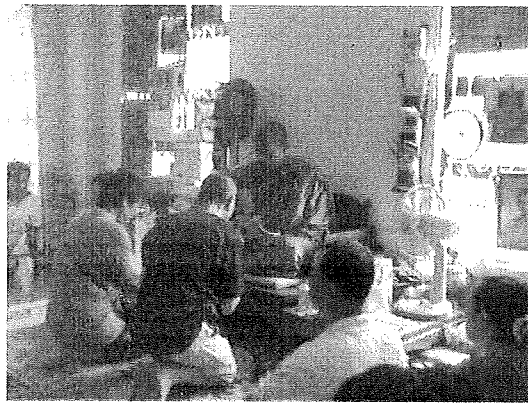

ภาพที่ 1 (ภาพถ่าย) รูปศักดิ์สิทธิ์ในคตินิยมแบบต่าง ๆ เรียงจากใกล้สุดคือพระพิฆเนศ แป๊ะกง ฤๅษี พระสังกัจจาย พระพุทธรูป
ภาพที่ 2 (ภาพขาว) สุสานจีนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หลังวัดไทย
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย

2. การทำให้วัดไทยเป็นแหล่งเครื่องรางของขลัง ทำของให้ศักดิ์สิทธิ์

จากการสังเกตและสัมภาษณ์เจ้าอาวาส พบว่า ผู้นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และนิยมมาวัดไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทผู้สูงอายุ (ประมาณ 50 ปีขึ้นไป) เป็นประเภทที่เข้ามาไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ไม่สนใจธรรมะ ไม่ต้องการเรียนรู้ว่าธรรมะสอนอะไร ประเภทกลางคน (ประมาณ 35-50 ปี) ประเภทนี้เป็นผู้แสวงหาความรู้ในหลักธรรม ชักชวนกันไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประกอบพิธีกรรม พร้อมทั้งจะปฏิบัติธรรม อาจเป็นเพราะความเชื่อแบบเถรวาทยังไม่มั่นคง จึงไปหาและทดลองเรียนรู้ธรรมะไปเรื่อย ๆ อีกประเภทหนึ่งเป็นกลุ่มหนุ่มสาว (ต่ำกว่า 35 ปีจนถึงวัยรุ่น) ประเภทนี้มักสนใจให้หาผู้วิเศษ ชอบไสยศาสตร์ เสกของให้ขลัง ลายสัก ไม่ค่อยสนใจธรรมะ โดยเฉพาะประเภทหลังนี้ พบจำนวนมาก นิยมเข้าวัดไทยเพื่อหาสิ่งมงคลทำให้ตนเอง

อยู่ยังคงกระพัน ทั้งสามกลุ่มมีหลากหลายชาติพันธุ์ จากการสังเกตของผู้วิจัยที่วัดแห่งหนึ่งในสิงคโปร์ มีชายเชื้อสายจีน นิยมให้พระไทยปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ด้วยความเชื่อที่ว่าเครื่องรางที่ติดอยู่ประจำตัวจะคงความขลัง หรือความศักดิ์สิทธิ์ก็ด้วยการปลุกเสกสม่าเสมอ นอกจากนี้ยังนำกระเป๋าดำเงินมาเป่ามนต์คาถาเพื่อขอโชคขาน นำหนังสือเป่ามนต์เพื่อให้ลูกหลานเรียนเก่ง วิธีการของคนเหล่านี้แต่ละคนจะเรียงแถวนำเครื่องรางของขลังใส่พาน พระสงฆ์รับพาน ร่ายมนต์คาถา แต่ละคนใช้เวลาไม่เกินสามนาที จากนั้นรับปัจจัยเป็นค่าตอบแทน การขอให้พระสงฆ์ไทยทำพิธีกรรมเป็นที่นิยมของคนเชื้อสายจีน เชื้อสายฮินดู หลายวัดสร้างรายได้จากการให้เข้าพระ วัดดุมงคล การทำวัตถุมงคลของให้ศักดิ์สิทธิ์ การรวมตัวของเหล่าผู้ศรัทธาที่แตกต่างหลากหลายทำให่วัดกลายเป็นพื้นที่ที่หว่านธรรมที่มีเครื่องรางเป็นสิ่งจูงใจ

ภาพที่ 3 พระสงฆ์ไทยกำลังปลุกเสกเครื่องรางแก่คนสิงคโปร์เชื้อสายจีน
ภาพที่ 4 พระสงฆ์ไทยกำลังปลุกเสกเครื่องรางแก่คนสิงคโปร์เชื้อสายอินเดีย
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย

3. การเปิดโอกาสเข้ามาจัดการด้านปุชนียสถานและปุชณียวัตถุในวัดไทย

การจัดการด้านปุชนียสถานและปุชณียวัตถุ การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของวัด ทั้งที่เกี่ยวกับการพัฒนา การบำรุงรักษา หรือประเพณีที่ต้องใช้ศิลปะ ล้วนทำให้คนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วม อันก่อให้เกิดความสัมพันธ การจัดสร้างอาคาร สร้างพระพุทธรูป ศิลปวัตถุ เครื่องตกแต่งในวัดไทยมีน้อยชิ้นที่ผลิตในมาเลเซีย สิงคโปร์ ส่วนใหญ่สั่งตรงจากประเทศไทย จีน ไต้หวัน การสั่งซื้อและติดตั้งก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสหรือคนงานต่างชาติ ระหว่างคนหลากหลาย

ชาติพันธุ์ภายในวัด มีบางชิ้นนำเสนอขายโดยพ่อค้าชาวมุสลิม การจัดการปุชณียวัตถุของวัดยังส่งผลต่อการจ้างแรงงานต่างชาติ ศิลปะในวัดไทยหลายรูปแบบแสดงถึงเจตนารมณ์ของวัด ที่จะรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนในวัฒนธรรมต่าง ๆ ศิลปะเป็นสื่อชักนำให้คนเข้าร่วมกิจกรรมของวัดไทย ดึงกรณีรูปแกะสลักพระพุทธรูปไสยาสน์แบบพม่าในวัดไทย ซึ่งนำมาจัดวางหน้าวัด ด้วยเหตุบุญเอื้อที่พ่อค้านำมาถวาย เพราะมีตำหนักขายออกไม่ได้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า "คนพม่ากับคนสิงคโปร์มีหุ้นส่วนกันมาก คนสิงคโปร์ไปทำฟาร์ม กุ้งที่พม่า คนพม่าก็ขายสร้างตลาดในสิงคโปร์ วัดพม่าในสิงคโปร์ก็มี ตอนถวายพระพุทธรูปไสยาสน์มีคนพม่า พระพม่า

เข้าร่วมพิธี พม่าในวัดไทย รุ่นไฟไหม้มีหลายองค์ศักดิ์สิทธิ์” (พระมหาเหรียญ, 2555, มีนาคม 27, สัมภาษณ์) จะเห็นว่า ชาวพม่าได้สร้างความสัมพันธ์กับวัดไทยผ่านพ่อค้าเชื้อสาย จีนชาวสิงคโปร์ นอกจากนี้ยังมีชาวจีนจากใต้หวันศรัทธา วัดไทย มอบกระถางธูปเพียงเพื่อเติมเต็มให้รูปพระอมิตาภะ ภายในวิหารวัดไทยสมบูรณ์ขึ้น ในวัดยังตกแต่งด้วยภาพ อักษรพุทธานุภาพ ซึ่งได้รับมอบจากวัดจีนใกล้เคียง อันเป็นผล จากวัดไทยมอบเงินเพื่อการกุศล การแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของ ต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นผู้คนหลากหลายที่เข้ามาสร้าง ปฏิสัมพันธ์กับวัด

เมื่อวัดต้องการสร้าง ซ่อมแซม หรือตกแต่งสถานที่ บางครั้งใช้ช่างอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เชื้อสายไทย งานศิลปะต่างๆ ไม่จำเป็นต้องจัดการโดยเจ้าของวัฒนธรรมนั้นเสมอไป เช่น ลายจีน ไม่จำเป็นต้องจ้างช่างจีน บางครั้งช่างไทยเนรมิตได้โดย ปรึกษาช่างจีน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปะหรือสถาปัตยกรรม เกิดขึ้นได้จากปฏิสัมพันธ์ในหมู่ช่างด้วยกัน อันส่งผลต่อความ งานที่ผสมผสานกันด้วย ในการบำรุงรักษาวัดไทยส่วนใหญ่ได้ รับความช่วยเหลือจากคนเชื้อสายจีน ในสิงคโปร์กลุ่มคนไทย ที่เป็นแรงงานไทยเข้ามาช่วยเหลือวัดไทยน้อยกว่าคนเชื้อสาย จีนในสิงคโปร์ เหตุผลก็ด้วยเวลาที่มีจำกัด หญิงไทยบางคนเป็น แม่บ้านและมีสามีเป็นชาวสิงคโปร์ หรือชาติอื่น ๆ คนเหล่านี้ ช่วยเหลือวัด เช่น กวาดขยะ ทำอาหาร เช็ดถูทำความสะอาด รูปเคารพภายในวัด และมักตั้งสามเษกต่าง ๆ เข้าวัดไทยด้วยความช่วยเหลือได้ช่วยแบ่งเบาภาระสงฆ์ในการจัดสิ่งของที่ได้ รับการบริจาคหรือให้ทาน ส่วนหนึ่งนำไปแจกแก่แรงงานไทย ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสชาวไทย ชาวสิงคโปร์ หรือชาติต่าง ๆ ต่างร่วมมือด้วยจิตศรัทธา กล่าวคือ การให้และการรับก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ต่อกันระหว่างพระสงฆ์ นายทุน แม่บ้าน แรงงานไทยและต่างชาติในพื้นที่วัดไทย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ของดีในวัดเวลานั้นทำให้คนจีนไปมาก วัดได้ของจากคนจีนมาก แล้ววัดเอาของมาบริจาคให้คนงานไทย” (ซูเกียรติ หอมขจร, 2555, มีนาคม 28, สัมภาษณ์)

4. การสร้างวัดไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมไทย

ชาวพุทธสยามบนแหลมมลายูมักสร้างวัดไทยให้เป็นแหล่งรวมความเป็นไทย เพื่อจงใจให้นักท่องเที่ยวเข้า วัดโดยไม่ต้องไปถึงประเทศไทย นักท่องเที่ยวต่างศาสนามี ไม่น้อยเข้าไปเรียนรู้วัฒนธรรมไทยในวัดไทย ความเลื่อมใส สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มต่าง ๆ ร่วมกันนี้ ไม่มีจุดมุ่งหมายอื่น ๆ แอบแฝง แต่สามารถร้อยรัดให้คนในวัฒนธรรมที่แตกต่างมี สัมพันธภาพที่ดี มีชาวตะวันตก ชาวมุสลิมอาหรับที่แต่งงาน กับหญิงไทยนิยมเข้าวัดไทยเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่าง

หลาย ๆ ครั้ง จนบางคนเลื่อมใสในพุทธศาสนา ดังคำสัมภาษณ์ ที่ว่า “สามีฉันเป็นชาวอเมริกา ชอบตามฉันเข้าวัดทุกวัน อาทิตย์ ชอบศิลปะไทยมาก จนเขารู้สึกศรัทธาในพุทธศาสนา” (ศุภลักษณ์ บัลเซอร์, 2555, มีนาคม 27, สัมภาษณ์) บางวัดไทย ใช้กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์วัดด้วยความแปลกใหม่ ความ มหัศจรรย์ ความวิจิตรอลังการเพื่อจงใจนักท่องเที่ยวให้มา ชมวัด ดังวัดไทยในรัฐกลันตัน เป็นเพราะนโยบายของรัฐ ในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยให้วัดไทย เป็นพื้นที่หนึ่ง ชาวมาเลย์เชื้อสายสยาม เชื้อสายจีนต่าง ร่วมกันสร้างวัดไทยให้มีจุดเด่น เมื่อสร้างพระพุทธรูปกลาง แจงกำหนดให้ครบทั้งสี่ริยาบถ คือ นั่ง นอน เดิน และยืน ภายใต้อาสนวิหารของผู้นำท้องถิ่น เมื่อนักท่องเที่ยวไปวัด หนึ่งจะติดตามไปอีกวัดหนึ่งเพื่อให้ครบทั้งสี่ปาง ดังพบว่า มี พระพุทธรูปเดินหรือปางลีลาที่วัดพิบูลทอง มีปางไสยาสน์ที่ วัดโพธิ์วิหาร ซึ่งสร้างแบบศิลปะไทย มีพระพุทธรูปประทับนั่ง แบบจีนที่วัดมีชัยมาราม ในเขตอำเภอตุมปัต และพระพุทธรูปประทับยืนแบบจีนที่วัดโพธิ์ญาณ สำหรับวัดโพธิ์ญาณยัง สถาปนาให้เกิดมีสิ่งที่สุด 3 ประการ คือ มีพระพุทธรูปสูงที่สุด มีกำแพงมังกยาวที่สุด มีโบสถ์งามที่สุด ดังคำที่กล่าวที่ว่า “ตอนนี้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของรัฐแล้ว มีได้หัวบัน ฎีปูน ฝรั่ง สิงคโปร์ มาเที่ยวมาถ่ายรูป มีมังกยาวที่สุด มีพระใหญ่ มีโบสถ์ที่งามแปลกตา มังกยาววัดประมาณ 300 ฟุต ยาวเท่าไรเขียนที่ประตูวัด (แบน ศรีสุวรรณ, 2554, ตุลาคม 12, สัมภาษณ์)

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าไม่มีสิ่งใดดึงดูดนักท่องเที่ยว วัดไทยของคนในวัฒนธรรมต่าง ๆ เท่ากับการมีศิลปวัตถุที่ สวยงามเป็นเครื่องเบิกทาง การผสมศิลปะหลายแบบยิ่งดึงดูด ใจมากขึ้น ผลพวงที่คนเชื้อสายไทยได้รับเมื่อนักท่องเที่ยว เข้ามาวัดไทยคือการแลกเปลี่ยนภาษา ความเชื่อหรือ วัฒนธรรมระหว่างกัน ชาวตะวันตกที่มาเที่ยวช่วยให้ชาวบ้าน เรียนรู้ภาษาตะวันตก ช่วยให้ชาวตะวันตกเรียนรู้ศิลปะไทยไป พร้อม ๆ กับศิลปะจีน ชาวมุสลิมที่เข้ามาช่วยให้เกิดยอมรับ ในความแตกต่างและคงอัตลักษณ์ของชาวพุทธ จึงนับได้ว่า วัดไทยจะเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์ของคนที่หลากหลาย วัฒนธรรมผ่านพื้นที่ท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นอกจาก ศิลปวัตถุแล้วการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ได้ทำให้มีนักท่องเที่ยว หลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาท่องเที่ยว ดังเช่น เทศกาล วันสงกรานต์ วันลอยกระทงซึ่งไม่เฉพาะคนไทย คนจีนเท่านั้น มีชาวฮินดู ชาวมุสลิม ชาวตะวันตก ชาวพม่าเข้ามาท่องเที่ยว และร่วมกิจกรรม คนเหล่านี้บ้างเข้ามาเรียนรู้ประเพณีที่แปลก แตกต่างจากตน บ้างเข้ามาับประมุขชายลีนค้า จัดเครื่องเล่น จัดปะรำ การตกแต่งประดับไฟ การจัดแสง สี เสียง บ้างเข้ามา

ภาพที่ 5 (ภาพซ้าย) นักท่องเที่ยวมุสลิมกำลังขึ้นชมวัดไทย
ภาพที่ 6 (ภาพขวา) วัดไทยที่สร้างตามแบบศิลปะจีน
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย

รับบริจาคทาน ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่สวยงาม บรรยากาศของงานวัดมีทั้งความสนุกสนาน ความตื่นตาตื่นใจ ความอบอุ่น ความสมหวัง ความหมายของวัดไทยสำหรับนักท่องเที่ยวจึงมีความหลากหลาย ขึ้นกับกลุ่มที่มาร่วมนิยาม ผ่านปฏิบัติการที่กระทำต่อพื้นที่วัด การให้ความหมายต่อวัดไทยมีทั้งพื้นที่ปะทะ หนุนเสริมหรือต่อร่องระหว่างกัน ความหมายที่แตกต่างหลากหลายของวัดไทย สะท้อนถึงกลุ่มคนหลากหลายที่เข้ามา มีปฏิสัมพันธ์ภายในวัด

วัดไทยไม่เพียงเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม แต่ยังเป็นพื้นที่ทำให้ศิลปะหรือเทศกาลต่าง ๆ เปลี่ยนแปลง ในลักษณะการประดิษฐ์สร้างประเพณี ดังเช่น รูปปั้นราชูคาบมังกรเหนี่ยวนำประติมากรรมที่มุ่งหวังให้ผู้ลอดผ่านรอดพ้นอุปสรรคราชูแบบไทยถูกนำมาประยุกต์ใช้กับกวนอิมของจีนเพื่อตอบสนองต่อคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะชนชั้นกลางในเมืองที่ประสบปัญหาวิกฤตแต่ยังชีวิต วัดไทยบนแหลมมลายูนอกประเทศมักสื่อถึงการหาประโยชน์เชิงพุทธพาณิชย์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมไม่ใช่อาณาบริเวณของสถานที่ แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปะ การให้ความหมายและคุณค่าแก่ศิลปะซึ่งไม่เพียงความสวยงาม แต่ยังเป็นสัญลักษณ์การท่องเที่ยวที่ต้องการเพิ่มมูลค่าทางศาสนา จึงนับเป็นปฏิบัติการที่รวมเอาลักษณะกายภาพ จิตวิญญาณ และสังคมทางไว้ร่วมกัน วัดไทยกลายเป็นพื้นที่พักผ่อน แหล่งประกอบพิธี แหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมเกือบทุกแขนง พื้นที่จัดงานเทศกาล และพื้นที่หารายได้

วัดไทยในแหลมมลายูยังเป็นเป้าหมายหนึ่งของนักท่องเที่ยวมุสลิมเป็นเพราะความสวยงามแปลกตาของวัดไทยไม่เกี่ยวกับศาสนา การที่ชาวมุสลิมเข้ามาชื่นชมวัดไทย

นั้นมี 2 สาเหตุ ประการแรก คือ ความต้องการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม พระสงฆ์ในจังหวัดนราธิวาสตั้งข้อสังเกตว่ามุสลิมที่มาชมวัดไทยมีความสุขผ่อนคลาย ชอบแสวงหาความเพลิดเพลินจากการเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ดังคำกล่าวที่ว่า “ประทับใจวัดไทยมาก สามารถชมสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เคยเห็น ขอชื่นชมบรรพบุรุษของไทยเราที่ได้อนุรักษ์ วัตถุโบราณถึงปัจจุบัน และขอขอบคุณเจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่ที่เสียสละดูแลอย่างซื่อ” (แวนอรมา แวนาลี, 2554, ตุลาคม 14, สัมภาษณ์) ประการที่สอง คือ ความต้องการเปรียบเทียบวัฒนธรรม มีนักเรียนโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามบางคน สงสัยในพฤติกรรมของครูมุสลิมผู้นำพามาเยี่ยมชมวัดว่า เหตุใดครูจึงไหว้พระ ครูอธิบายให้นักเรียนฟังถึงการไหว้ มิได้ไหว้เพราะยึดถือเป็นนักบวชในพุทธศาสนา แต่ไหว้เพราะเป็นมารยาทสังคมเหมือนไหว้ผู้ใหญ่ทั่วไป หากไหว้พระพุทธรูปจึงจะมีความผิดหลักศาสนา ลักษณะนี้ช่วยให้เด็กและเยาวชนมุสลิมเข้าใจในความแตกต่างของศาสนา การเข้าวัดของชาวมุสลิมนอกจากเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างแล้ว ยังเกิดการเปรียบเทียบด้านศิลปะ มีนักเรียนปอเนาะที่ทักท้วงว่า ภูมิของท่านเจ้าอาวาสใช้ศิลปะแบบของเรา เพราะมีลายไม้เหมือนกัน ท่านจึงตอบว่า ศิลปะพวกนี้มาจากอินโด มาจากชวา มีหลายเชื้อชาติผสมกัน หลังจากนั้นต่างคนต่างอภิปรายเปรียบเทียบกับสิ่งที่คุ้นเคย พิจารณาความเหมือน ความแตกต่าง สะท้อนถึงการสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวของวัดไทยยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันของคนหลากหลายวัฒนธรรมด้วย

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพหุวัฒนธรรมบนแหลมมลายู ช่วยสะท้อนให้เห็นพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนต่าง ๆ (ethnicities) ที่มีวัฒนธรรมเฉพาะ โดยกลุ่มชนเหล่านี้ยังเปิดใจรับวัฒนธรรมอื่น ๆ ด้วยที่อาจนำมาสู่ความสัมพันธ์และเลียนแบบ ดังนั้นพื้นที่พหุวัฒนธรรมจึงเป็นพื้นที่ที่มีความหมายสำหรับกลุ่มชนต่าง ๆ ที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกัน วัดไทยกลายเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมก็ด้วยเงื่อนไขความสามารถตอบสนองความต้องการของคนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะทางกาย ทางใจ และทางสังคม ผลการศึกษาวัดไทยกับการสร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่พบว่า การส่งเสริมวัดไทยให้เป็นพื้นที่พึ่งทางใจของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นวิธีหนึ่งสภาพนี้เป็นเพราะสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ต้องการที่พึ่งทางใจหรือสิ่งยึดเหนี่ยว ทางวัดได้นำจุดนี้มาใช้เรียกว่า ความศรัทธา ใช้ความนิยมของศาสนิกชนที่นับถือรูปเคารพมาจุดใจ วัดไทยในมลายูนิยมสร้างรูปเคารพไว้ในพื้นที่วัดให้ตอบสนองทางใจแก่คนทุกกลุ่ม ให้ผู้ศรัทธากราบไหว้ ดังเช่นรูปสมมติพระพุทธรเจ้าตามคตินิยมของคนเชื้อสายไทย แป๊ะกงหรือกวนอิมของคนเชื้อสายจีน พระพิฆเนศของคนเชื้อสายอินเดีย จำลองพื้นที่โลกนี้และโลกหน้าด้วยจินตนาการแบบต่าง ๆ ให้ผู้คนเห็นสวรรค์เป็นที่พึ่ง วัดไทยบางแห่งสร้างพื้นที่ให้คนเชื้อสายจีนตั้งโกศกระดูกของบรรพบุรุษแบบเดียวกับคนไทย วัดถูกสร้างให้เป็นโลกแห่งความเป็นความตาย สมมติไว้ด้วยอาณาเขตที่พระพุทธรองค์สามารถคุ้มครอง นับตั้งแต่มีชีวิตไปจนถึงหลังสิ้นชีวิต ยังผลให้หลายกลุ่มชนต่างสร้างสัญลักษณ์เพื่อขอการรับรองจากพระพุทธรองค์ สอดคล้องกับแนวคิดของเลอแฟบ (Lefebvre, 1991) ที่เห็นว่ายังมีพื้นที่ลักษณะหนึ่งคือพื้นที่จินตนาการ เป็นการปรากฏตัวของที่ว่างเชิงความคิดที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา พื้นที่วัดไทยนอกจากปรากฏขอบเขตพื้นที่แน่นอน ยังถูกมองเป็นสถานที่ส่งคนไปสู่คติภพ หรือกล่าวได้ว่ามีความหมายต่อคนหลายชาติพันธุ์ ที่เห็นวัดไทยเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และรับรู้ถึงอำนาจเหนือธรรมชาติร่วมกัน เหตุนี้จึงต้องสร้างสัญลักษณ์บางอย่างขึ้นมาเป็นตัวแทนที่เป็นสากลที่สุด

วัดไทยบางแห่งถูกนิยามเป็นแหล่งเครื่องรางของขลัง เครื่องรางกลายเป็นสัญลักษณ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ถูกผลิตขึ้นมาแจกจ่าย ให้เช่าแก่ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ศรัทธา การสร้างพื้นที่แบบนี้เป็นผลจากความต้องการที่พึ่งทางใจ อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าการทำให้วัดเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมนี้มีผลตามมาหลายประการ เช่น รายได้จาก การเช่าหรือเสกพระเครื่อง ชื่อเสียงของวัด และความมั่นคงของวัด เหตุนี้วัดไทยพยายามสร้าง

หรือรักษาชื่อเสียงด้านวัดดุมงคลเท่าที่ทำได้ แต่ไม่ถ่วงน้ำหนักพระในวัดไม่ให้นำปาฏิหาริย์ให้ประจักษ์ ชื่อเสียงของวัดยังนำมาซึ่งความสนใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบประเทศไทยอาจใช้วัดไทยเป็นสื่อ นำพา วัดไทยกลายเป็นภาพตัวแทนประเทศไทยเพียงการจำลองศิลปะและความเชื่อ เมื่อวัดไทยถูกสร้างเป็นศูนย์ท่องเที่ยวในต่างแดน ผู้คนเข้ามามีหลากหลาย นอกจากนักท่องเที่ยวยังมีกลุ่มคนงานก่อสร้าง กลุ่มผู้ให้บริการ กลุ่มผู้รักษาความสะอาด กลุ่มงานตกแต่งภูมิทัศน์หรือระบบสาธารณูปโภค สร้างการมีส่วนร่วมโดยไม่เลือกศาสนา ชนชั้น หรือสถานะ โดยมิเป้าหมายคือ ทำให้วัดไทยตอบสนองความพอใจผู้มาทำบุญมากที่สุดเพื่อรายได้ของวัด ผลศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของไพไลดาชัยศร (2552) ที่พบว่า ภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยมและวัฒนธรรมบริโภคนิยม วัดไทยต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับภาวะที่เผชิญอยู่ โดยใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการดึงดูดคนและรายได้เข้าวัด ขณะเดียวกันพื้นที่วัดที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นพื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ กลับทับซ้อนอยู่กับความเป็นพื้นที่ธุรกิจและท่องเที่ยว ทำให้วัดไทยบางวัดกลายเป็นสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยว โดยการผลิตสร้างและต่อรองผ่านสื่อต่าง ๆ

การสร้างพื้นที่สังคมของวัดไทยในแหลมมลายูยังยึดโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว แม้ทุกวัดกำหนดที่ตั้งชัดเจนเพื่อสะดวกต่อการท่องเที่ยว ถึงกระนั้นขอบเขตและกายภาพของวัดไทยไม่สำคัญเท่ากับการสร้างความหมายต่อคนในสังคม วัดไทยจำเป็นต้องมีพื้นที่กำหนดสถานะ แต่ไม่ได้เป็นอิสระหรือเป็นนิติบุคคลเหมือนในประเทศไทย การบริหารจัดการหลายกลุ่มชาติพันธุ์สามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ขึ้นกับผู้บริหารวัดไทย ซึ่งมักมีคนไทยเชื้อสายจีนร่วมอยู่ด้วย จึงเป็นไปตามนโยบายของกลุ่มนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของชัยวัฒน์ มีสัญญา (2561) ที่พบว่า มีชาวจีนมาเลเซียจำนวนมากที่เข้ามาให้การสนับสนุนวัดไทย และกลายเป็นผู้มีบทบาทหลักในกิจการของวัดหลาย ๆ แห่ง เมื่อมีคนจีนจึงไม่แปลกที่วัดไทยหลายแห่งกลายเป็นแหล่งทำเงินของนายทุนจีน ผู้หาประโยชน์จากวัด โดยสร้างพื้นที่ให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ได้ร่วมกิจกรรมมากที่สุด นั่นคือผลประโยชน์ที่จะตามมาด้วยหัวใจสำคัญคือการทำให้วัดมีความหมายแก่ทุกกลุ่ม ไม่เพียงศาสนสถานของชาวพุทธ แต่ยังเป็นพื้นที่สาธารณะของทุกชนชาติ ใช้เครื่องราง วัดดุมงคล รูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมเทศกาลประเพณีและความสวยงามของศิลปะเป็นแรงกระตุ้นความต้องการ สร้างจินตนาการให้รับรู้ร่วมกันเป็นรูปธรรมด้วยศิลปะ ใช้วัดเป็นศูนย์กลางปฏิบัติตามความเชื่อที่มีอยู่ ความหลากหลายและแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ที่ประสานความเลื่อมใสศรัทธาของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ สอดคล้องกับ

แนวคิดของ Lefebvre (1991) ที่เห็นว่า กระบวนการสร้างพื้นที่สังคมประกอบด้วย การสร้างขอบเขตของพื้นที่ การสร้าง

- ความหมายของพื้นที่ และปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่สร้างและสืบทอดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความหมาย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาบริบทพุทธวัฒนธรรมบนแหลมมลายู ระหว่างชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยกับประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ ยังมีประเด็นอภิปราย ดังนี้

1) บนแหลมมลายูการสร้างพื้นที่พุทธวัฒนธรรมของวัดไทย ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยแตกต่างกับวัดไทยในประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ที่เด่นชัด คือ อำนาจรัฐในการจัดการลักษณะพุทธวัฒนธรรม ในประเทศไทยวัดไทยหรือองค์กรสงฆ์อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอย่างใกล้ชิด ภาครัฐซึ่งมีบทบาทหลัก ๆ คือ กรมศาสนาและกรมศิลปากร การสร้างวัด การกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรม การบริหารจัดการวัดต้องได้รับความเห็นชอบจากภาครัฐ การยินยอมให้ศิลปกรรมต่าง ๆ หลากหลายวัฒนธรรมปรากฏในวัด โดยไม่คงเอกลักษณ์ไทยเกิดขึ้นได้น้อย ซึ่งต่างจากวัดนอกเขตประเทศไทย ที่มีความหลากหลายได้มากกว่า เพราะไว้อำนาจควบคุมของรัฐไทย การสร้างวัดไทยอาจไม่แสดงลักษณะไทยประเพณีหรือกลายเป็นอื่น หากมีวัดไทยในมาเลเซียและสิงคโปร์สร้างตามแบบศิลปกรรมไทยก็ด้วยเงื่อนไข คือ จิตสำนึกความเป็นไทย ความต้องการของคนสยามหรือคนไทย การต่อรองของชุมชนไทยที่ต้องการรักษาอัตลักษณ์ตนไว้ และนายทุนจีนผู้อุปถัมภ์วัดไทยต้องการให้ศิลปกรรมไทยไว้เพื่อประโยชน์เชิงพุทธพาณิชย์ที่เด่นชัดอีกประการคือ ขนาดของชุมชนพุทธแบบเถรวาทเชื้อสายสยามจำนวนประชากรชาวพุทธเชื้อสายสยามหรือไทยถ้ามีน้อย พลังเพื่อการรักษาเอกลักษณ์ของวัดไทยมีน้อยเช่นกัน สอดคล้องกับความเห็นของ อมรา พงศาพิชญ์ (2545) ที่เห็นว่ากรณีสังคมมีพลังวัฒนธรรมไม่เท่ากัน วัฒนธรรมที่มีพลังน้อยกว่ามีโอกาสถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมที่มีมากกว่า นั่นคือโอกาสที่คนสยามต่างประเทศจะต่อสู้ต่อรองเพื่อรักษาสถานะวัดไทยทำได้ยากขึ้น สนับสนุนให้วัฒนธรรมชาติพันธุ์อื่นสร้างบทบาท พระสงฆ์ไทยมีอิสระในการเลือกกิจกรรมที่สนองผู้คนอย่างหลากหลายเพื่อความอยู่รอด ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการสร้างความหมายของพื้นที่ ดังที่ ยงยุทธ บุรณเจริญกิจ (2545) ให้ความเห็นว่ากระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่จะคอยกำหนดรูปแบบการใช้และปฏิบัติการของพื้นที่ ผู้เขียนจึงเชื่อว่าการช่วงชิงความหมายของวัดไทยโดยคนต่างวัฒนธรรม และการรักษาสถานะของวัดในพื้นที่ชายขอบไม่ทั่วถึงของรัฐไทย อาจก่อให้เกิดรูปแบบอื่นมาชดเชย พื้นที่ใดรัฐไทยไม่มีอำนาจดูแล โอกาสทำให้เกิดพื้นที่พุทธวัฒนธรรมมีมากขึ้น

2) การสร้างพื้นที่ทางสังคมของวัดไทยต่างกันต่าง ๆ จนเกิดการต่อสู้ช่วงชิงความหมายของกลุ่มต่าง ๆ อาจช่วยเปิดทางให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่าง สภาพนี้ปรากฏชัดในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ แต่กระนั้นก็ดีสำหรับคนสยามหรือคนไทยนอกเขตประเทศไทย ก้าวแรกของการเปิดพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต้องแลกกับการสูญเสียอัตลักษณ์ความเป็นไทย บางอย่าง เป็นลักษณะอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มผู้ร่วมหาผลประโยชน์จากวัดไทย เหตุนี้การสร้างความหมายของพื้นที่วัดไทยจึงขึ้นกับผู้มีส่วนบริหารจัดการ ที่มักเปิดทางสร้างมูลค่าขึ้นก่อนแล้วตีคุณค่าทางศาสนาตามมา ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ร่วมภาคีกับคนมลายูเชื้อสายจีน

3) เมื่อความหมายแปรเปลี่ยนตามคำนิยามของผู้มีส่วนจัดการ พื้นที่สังคมพุทธวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ยังคงสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ การเปิดพื้นที่ปฏิบัติบนความหลากหลายวัฒนธรรม จึงไม่เพียงสนองความต้องการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย แต่เป็นการได้มาซึ่งประโยชน์เชิงพุทธพาณิชย์ トラบโดที่องค์กรธุรกิจต้องการกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภคให้ทั่วถึง トラบนั้นวัดไทยก็ต้องการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เข้าถึงทุกกลุ่มชาติพันธุ์ วัดนอกอาณาเขตไทยเรียกผู้ศรัทธาเข้ามาปฏิบัติการเพื่อการดำรงอยู่ของวัดมากกว่าการสร้างและสืบทอดวัฒนธรรมไทย เมื่อเป็นเช่นนี้ภายใต้บริบทภายนอก วัดไทยอาจถูกเปลี่ยนความหมายเป็นพื้นที่ประกอบกราก็ได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากผลวิจัยช่วยชี้ให้เห็นว่าวัดไทยบนแหลมมลายูนอกอาณาเขตไทย รัฐไทยควบคุมดูแลได้ยาก หากจำเป็นต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมของวัดไทย ทำเพียงขอความร่วมมือจากชาวสยามหรือคนไทยที่ทำงานต่างประเทศ ภายใต้สังคมพุทธวัฒนธรรม หน่วยงานรัฐที่ดูแลด้านศิลปวัฒนธรรม จึงควรจัดโครงการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมไทย แก่คนเชื้อสายไทยบนแหลมมลายู
2. ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรนำไปสู่การขยายผลว่าวัดไทยบนแหลมมลายูมีกระบวนการสู่วัฒนธรรมบริโภคนิยมหรือการทำวัดไทยให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมได้อย่างไร มีปัจจัยใดเกี่ยวข้อง กระบวนการกลายวัฒนธรรมเป็นสินค้าของวัดนอกประเทศไทยน่าจะมีเงื่อนไขอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ มีสินฐาน (2561) วัดกับการดำรงความเป็นไทยของคนสยามในรัฐปะลิสและรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 1(2), 169-205.
- ถาวรศักดิ์ อาชิวัตนะ. (2547). *ไทยในมาเลเซีย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ปัญญา เทพสิงห์, และ กงพล พรหมสาธา ณ สกลนคร. (2554). *รายงานวิจัยพหุลักษณะทางศิลปกรรมของวัดไทยในแหลมมลายู*. สงขลา: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
  - โพลดา ชัยศรี (2552). *รายงานวิจัยวัดไทยในกัลันตัน การปรับตัววิถีทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวพุทธในรัฐมุลิม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
  - ยงยุทธ บูรณเจริญกิจ. (2545). *กระบวนการสร้างต่อรองความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม: กรณีศึกษาวัดป่าทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม* (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาฉบับอิสระ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วุฒินันท์ แทนนิล. (2551). *การสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อหลีกเลี่ยงความเป็นชายขอบของคนพลัดถิ่นชุมชนกะเหรี่ยงพลัดถิ่นตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2545). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2561). ปาฐกถาพิเศษ สังคมพุทธวัฒนธรรม. ใน *ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล และ สรัสวดี อ๋องสกุล (บรรณาธิการ), สังคมพุทธวัฒนธรรม* (น. 12-32). เชียงใหม่: ศูนย์ล้านนาคศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Nicholson-Smith, D. (translator). London: Blackwell Publishing.
- Reid, A. (2009). A Prural Penninsular. In, M. Montesana, & P., Jory (Eds), *Thai south and Malay north* (pp. 27-38). Singapore: NUS Press.